

Els nostres jocs de matances

(Primer premi del nostre concurs permanent, "PORTES OBERTES")

per Vicent Tur i Catalina Bonet

INTRODUCCIÓ

Per mor de les distàncies existents entre les cases rurals eivissenques, els contactes entre la gent, ailunyada dels vesins, eren molt pocs; les persones es veien molt de tant en tant, els dies de la festa major del poble, dels esdeveniments religiosos, bodes, defuncions...

A tota casa pagesa d'Eivissa, normalment, un dia per any s'hi ajuntava una gran multitud de gent; familiars i amics, jòvens i vells, tots hi eren aquell dia. Farien feina, jugarien, menjarien: era el dia de les matances.

L'hora de començar, la de menjar i les viandes d'aquell dia a vegades variaven en els diferents pobles.

Normalment, al matí, abans de començar el treball, els assistents solien desdejunar-se: bunyols, figues seques blanques i ametlles. A algunes cases també feien gerret de matances

(gerret amb llimó i pebre vermell); s'acompanyava el menjar amb vi; algunes vegades també es feia cafè d'ordi.

Quan havien matat el porc i l'havien fet a trossos, es servia un bullit (col, carn, patates, botifarra i sobrassada).

Continuaven fent feina fins a tenir la pasta de la sobrassada i la de la botifarra. Després feien el "tast" (es fregia una petita quantitat d'aquesta pasta —sobrassada i botifarra— i tots els convidats la tastaven) i bevien vi.

Amb això continuaven treballant fins a penjar la matança (col·locar-la al seu lloc), treball amb el qual la feina de la matança pròpiament dita havia acabat.

Ara tan sols faltava trobar la manera de passar l'estona fins que les dones haguessin preparat el sopar.

Què fer mentrestant?

JOCS DE MATANCES

Els jocs eren característics d'aquests dies.

Es jugava abans de sopar, i si la vetlada s'allargava, també després.

El sexe, íntimament lligat a la vida de l'home, era pecat, estava rebutjat, era el gran tabú de la vida quotidiana, cosa que consideri que ha estat el motiu, la causa que en el folklore i la literatura popular trobem un grau d'erotisme tan elevat.

Per mor dels pocs contactes entre jòvens i al·lotes, aquests jocs de matances estaven encaminats a relacionar-los entre ells.

Molts dels jocs buscaven amb paraules una mica violentes (algunes vegades amb fets) la manera de ridiculitzar una persona, i aquesta havia de tractar de sortir del pas de la forma més airosa possible.

Sense arribar a cap tipus d'erotisme, tocaven el tema d'una manera superficial, però clarament visible.

EN BERLINA

Hi jugaven jòvens i al·lotes.

Tots llevat d'un jove o al·lota indiferentment, estaven asseguts junts.

Aquest primer que quedava tot sol a un racó, era el que estava en "berlina".

Un dels que hi jugaven, anava preguntant a cada un dels altres jugadors per què aquest primer estava en berlina.

Cada un d'ells tenia de buscar una raó i dir-la-hi fluixet, a fi que els altres no ho sentissin; hi havia gran diversitat de raons.

Quan aquest jugador ja sabia les raons de tots, les deia al que estava en berlina.

El que estava en berlina triava una de les raons, i el que l'havia dit era el que, en el següent joc, tenia d'estar en berlina.

ES MOLTÓ

Hi jugaven jòvens i al·lotes.

Es dividia un moltó imaginari, i cada jugador tenia la seua part corresponent (l'orella, la coa, la cuixa...).

El que tenia el cap, era el que dirigia el joc.

Aquest anava dient coses en relació amb el seu tros, és a dir, amb el cap; cada un dels altres jugadors tenia de dir el mateix, però referint-se al seu tros.

"El cap m'ha crescut"

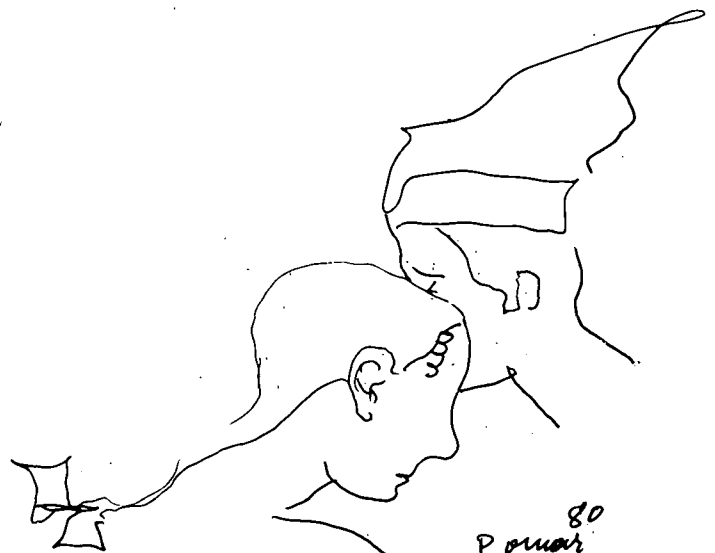
"L'orella m'ha crescut"

"La coa m'ha crescut"

"La cuixa m'ha crescut"

Amb aquest joc, tan sols es tractava de qualificar el cap, de forma que a l'hora de dir-ho amb determinades parts del cos del moltó, resultàs divertit.

ES CONSELLÓ

Hi jugaven jòvens i al.lotes.

S'asseien uns vora els altres; el joc tan sols consistia en anar fent preguntes, contestar-les i dir la pregunta del de la dreta i la contestació del de l'esquerra. Tot això ho feien parlant en conselló.

1er	2on	3er
X	X	X

El 1er preguntava al 2on.

El 2on preguntava al 3er.

El 2on deia la pregunta del 1er i la contestació del 3er.

1er.—“Per què serveix un ruc?”.

2on.—“Per llaurar”.

2on.—“Per què serveix un capellà?”.

3er.—“Per dir missa”.

2on.—“Per la dreta m'han preguntat per què serveix un ruc i per l'esquerra m'han contestat que per dir missa”.

SA CARABASSA

Hi jugaven jòvens i al.lotes, però en aquest joc estaven separats.

Els jòvens i les al.lotes estaven asseguts uns davant dels altres, amb una prudent separació, a fi que uns no sentissin el que deien els altres.

Un dels jugadors tenia d'estar dret i passava per cada un dels asseguts, d'una de les dues files, bé la de les al.lotes, bé la dels jòvens.

Per exemple, aquesta vegada tocava a les al.lotes.

Cada una d'elles deia, al que estava dret, quin jove volia de la fila d'enfront.

Cada al.lota només podia triar un jove i mai podien estar repetits, és a dir, que la primera podia triar entre tots; les oportunitats anaven disminuint, fins que la darrera tenia de quedar-se amb el jove que les altres no havien volgut.

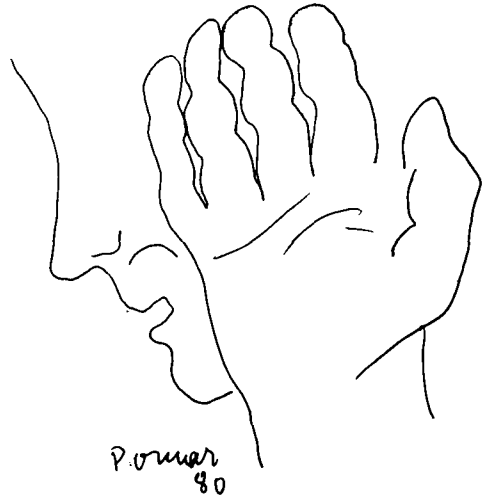
Després, els jòvens s'aixecaven i anaven a seure al costat de l'al.lota que, segons el seu parer, els havia triat.

Si el jove havia encertat l'al.lota, aquesta parlava una estona amb ell; però si, en cas contrari, el jove s'asseia devora l'al.lota equivocada, és a dir, una que no l'hagués triat a ell, aquesta li girava l'esquena i li donava "carabassa".

Això mateix passava si eren els jòvens els que havien de triar les al.lotes. Aquestes anaven a seure al seu costat, i ells podien igualment girar-los l'esquena.

El jugador que estava dret, era el que regulava el joc i sabia quan acabava, si les parelles estaven ben formades.

ES BARRINOL

Hi jugaven tan sols tres jòvens.

Es col·locaven uns vora els altres. El d'enmig era "es barrinol" (borinot, insecte volador de color fosc, que fa molta remor en volar, Eiv.).

El que feia de barrinol es posava les mans davant la boca i tenia d'imitar el so que fa aquest animal.

Els altres dos jugadors, un a cada costat d'ell, es posaven una mà al costat de la cara i amb l'altra tenien de tractar de tombar per terra una gorra que el barrinol s'havia posat dalt del cap.

Únicament podien intentar-ho quan el barrinol es llevava una de las mans de davant la boca, per intentar pegar a la mà que tenia a la cara un dels companys.

El que conseguia tombar la gorra del barrinol seria el que en el pròxim joc estaria enmig i per tant seria "es barrinol".

En aquest joc tan sols es tenien en compte els reflexos dels jugadors.

ES SABATER

El joc és semblant al d'"es barrinol".

Allò que tenia una major importància, com en el joc anterior, eren els reflexos dels jugadors.

Hi jugaven igualment tres jòvens.

Estaven asseguts a terra. El d'enmig feia de sabater. Imitava amb gestos estar cosint una espadenya que tenia entre les cames.

Fent aquestos moviments, tenia d'intentar pegar a les cames dels dos companys.

Aquestos estaven asseguts un a cada costat d'ell, amb una espadenya entre les mans, i cada vegada que "es sabater" intentava pegar-los, ells, amb l'espadenya, havien de pegar a les mans d'aquest.

El que conseguia tocar-li la mà era "es sabater" en el pròxim joc.

ES RAORET

Hi jugaven jòvens i al.lotes.

Tots estaven asseguts amb les mans juntes i tancades (com per resar).

Un dels jugadors, que estava dret davant dels altres, "passava es raoret". Anava passant les seues mans, en la mateixa posició de les dels altres i amb un trosset de fusta dins, entre les mans dels jugadors asseguts.

Dissimuladament, sense que ningú no se n'adonàs, deixava "es raoret" entre les mans d'un d'ells.

Després interrogava els que ell volia:

“Qui té es raoret?”

Si l'interrogat ho endevinava, “passava es raoret ell”.

Però si, en cas contrari, no ho sabia, tenia de “pagar penyora” (deixava una penyora en dipòsit).

El que havia passat el raoret podia obtenir diverses penyores.

A l'hora de tornar les penyores a l'amo:

“De qui és aquesta penyora”.

“Meua i de vostè”.

“Què farà vostè per ella”.

“Lo que vostè mani i voldré”.

El que estava en possessió de la penyora, és a dir, el que havia passat el raoret, tenia de donar tres oportunitats per obtenir-la a l'amo, tenia de dir-li que fes tres coses; l'amo en triava una i la feia (fer un uc, pujar a cavall en una cabra, etc.).

Si en feia una de les tres, se li tornava la penyora, i continuaven jugant.

Però si al contrari rebutjava les tres possibilitats, feien “testament a les fosques”. El posaven —el jugador— enmig d'un rotlo amb els ulls tapats. El que havia passat es raoret apuntava amb el dit a una part del cos de l'altre i li preguntava:

“A qui deixes aixó en testament”,

i aquest ho deixava a un dels altres jugadors.

Acabaven així, rient amb allò que aquell deia.

ES GORRINET

Hi jugaven jòvens i al.lotes.

Es feia un rotlo i un dels jugadors, jove o al.lota indiferentment, es posava enmig amb els ulls tapats.

Els altres, una vegada cada un i sense cap ordre determinat, anaven fent un gruny imitant un gorri, però sempre, és clar, tractant de dissimular com més possible el vertader so de la seua veu.

Els dels ulls tapats tenia de saber qui havia grunyat, i si ho endevinava, aquest pasava enmig.

S'ESCARABATÓ

Hi jugaven només dos jòvens i era, únicament, una baralla entre els dos, en unes circumstàncies una mica estranyes.

S'asseien en terra, un davant l'altre, amb les mans lligades baix dels genolls; és a dir, que amb els braços no podien fer res i amb els peus molt poca cosa.

El joc consistia a tirar l'adversari per terra, amb l'ajuda de la força que es podia fer amb el cap, amb el cos mateix i amb els peus.

El primer que conseguia tirar l'altre tenia, a més, d'aguantar-lo com fos, en aquesta posició, una estona.

El que tirava l'altre guanyava.

ES MATASOLDATS

Hi jugaven jòvens i al.lotes.

Un dels jugadors, jove o al.lota, es posava de cara a una paret, donant l'esquena als altres que jugaven.

Tots els altres es posaven drets a la seua esquena i havien de pegar-li (sense fer mal).

Aquest tenia de conèixer, pel colp rebut, el que li havia pegat.

Si ho endevinava, el que havia estat, en el següent joc, “pagava” (es posava ell a la paret).

SA BUGADA

Hi jugaven jòvens i al.lotes.

Asseguts en cadires, feien un rotlo. Sempre hi havia una cadira buida.

Cada un dels jugadors era una part de la bugada i del cossi (roba, aigua, fornell, etc.).

El que dirigeix el joc anava anomenant, sense aturar-se, aquestes parts, i el que era la part anomenada havia d'aixecar-se del seu lloc, anar a la cadira buida i tornar a la seua.

Jugant així seguit, s'armava un rebombori, que no se'n sortia en clar.

BUGADA.—Sèrie d'operacions que tenen per objecte netejar la roba, escaldant-la amb aigua calenta, sabó i lleixiu.

A Eivissa normalment, s'hi posava terra argilosa, a causa de la carència d'aquestos productes.

COSSI.—Gran recipient de terrissa, de fusta o metall, de forma tronco-cònica invertida i amb un forat a la part inferior, que serveix per a col·locar-hi la roba i fer la bugada.

A Eivissa el cossi, normalment, era de terrissa. Estava subjecte dalt d'una petita paret i a baix hi havia un fornell, on s'hi tenia una olla amb aigua calenta per anar posant amb la roba.

ES CACADOR

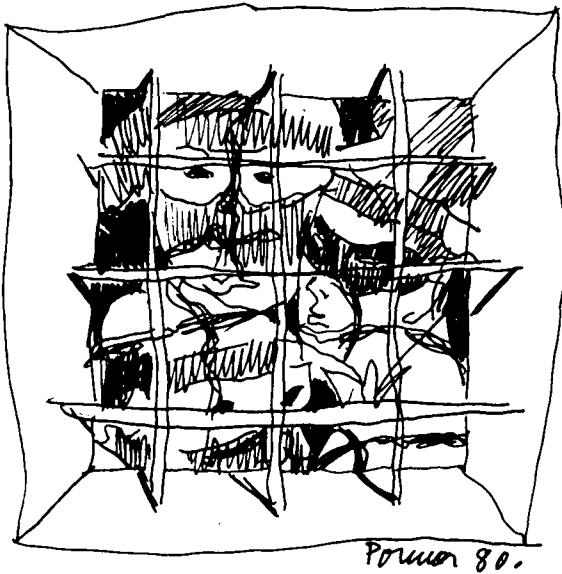
S'hi jugava igual que com a “sa bugada”.

Hi jugaven jòvens i al.lotes.

La disposició de les cadires era la mateixa, però en aquest joc cada un s'identificava amb una part referent a la caça (canó, cartutx, perdigons, etc.).

Hi havia un que dirigia el joc, i com el joc anterior, anava anomenant parts de la caça i el jugador identificat amb aquesta part, havia d'anar a la cadira buida i tornar al seu lloc.

SOPAR I XACOTA

Quan es feia l'hora de sopar, deixaven els jocs i tots es recollien dins el "porxo" (peça gran d'habitació de la casa de pagès, que serveix al mateix temps de cambra d'estar, de feina, de menjador i de forn. Pagesia d'Eivissa).

El sopar era el menjar més fort del dia. Primer arròs de matances (arròs brouós, amb lllom, costella, alls i juvert). Després "frita" (llom, costelles, fetge, patates, pebrot i tomata). Per acabar: bunyols, figues seques blanques i ametlles. Totes les viandes s'acompanyaven amb vi pagès. A algunes cases, en lloc d'arròs de matances, servien formigons (boletes de farina amb aigua, cuites dins el forn o posades al sol).

En haver sopat, acostumaven resar alguns Parenostres.

A les cases a on hi havia matances, hi solien anar colles de jòvens, amb les cares tapades amb caretes i disfressats, a fi de no ser reconeguts. Eren els típics "disfressats".

La gent de la casa, normalment, ho sabien i sortien a rebre'ls amb castanyoles i tambors.

Cada colla de disfressats portava un jove que feia de cap; l'anomenaven "jai".

Aquest "jai" havia de demanar entrada a l'amo de la casa i en secret li deia els noms de tots els membres de la colla. Ordinàriament eren jòvens que anaven allí els dies de festeig.

Entraven al porxo i feien representacions mudes per entretenir la gent.

Quan havien acabat el seu repertori, es llevaven les caretes i anaven a la cuina a sopar.

Després d'haver sopat ballaven al porxo amb les al.lotes i amb els altres convidats.

En temps molt antic, cada colla, més del "jai", portava amb ells un "cuidant", que sense anar disfressat, es quedava a la porta de la casa de vigilància, armat amb una escopeta, mentre els altres feien la comèdia dins la casa.

Moltes vegades es donava el cas que a la mateixa casa hi acudia més d'una colla. Si això passava, aquesta segona colla, per entrar a la casa, necessitava el permís de l'amo i del "jai" de la primera colla.

Si es posaven d'acord, estaven les dues colles juntes, però si no arribaven a entendre's, aquesta segona colla havia d'esperar que la primera hagués acabat per entrar ells.

La xacota es solia allargar fins molt tard de la nit.

I com quan s'arribava a matances al matí es tenien les típiques paraules per a aquesta ocasió:

Portes obertes

UN CONCURS DE LA REVISTA "EIVISSA"

A fi de donar sortida als treballs de creació literària, periodística i d'investigació en llengua catalana, la revista "EIVISSA" convoca un concurs permanent que es regirà per les bases següents:

1.—*Hi podran participar els jòvens nascuts o residents a les Pitiüses, compresos entre els 16 i els 21 anys d'edat.*

2.—*La temàtica del concurs és lliure, per bé que es valorarà especialment la seua vinculació amb la realitat d'aquestes illes en els treballs periodístics i d'investigació.*

3.—*L'extensió dels treballs serà de 3 a 6 folis, mecanografiats per una sola cara i a doble espai. Els concursants podran aportar el material gràfic que considerin oportú.*

4.—*S'atorgarà un 1r. premi de 5.000 pessetes i un 2n. premi de 3.000 pessetes, que seran indivisibles.*

5.—*Els treballs premiats seran publicats en el pròxim número de la revista "EIVISSA".*

6.—*L'admissió d'originals queda oberta fins el 31 de maig de 1981. S'enviaran per triplicat, fent constar nom, data de naixement i domicili de l'autor, a la revista "EIVISSA", Carrer Pere Francès, 12, 1r. 2a., Apartat de Correus 578 - Eivissa.*

7.—*El Jurat estarà format pel Consell de Redacció de la revista "EIVISSA". Podrà declarar deserts els premis, resoldrà els casos no previstos per les bases presents i es reserva el dret de publicació dels originals no premiats que consideri interessants.*

8.—*El veredict del Jurat serà notificat oportunament als autors participants.*

"Bon dia i bon acert",
també es tenien per acomiadar-se quan tot ja havia acabat:

"Deu vo'l deix gaster amb salut, i que l'any que ve sigui més gros, i si no que no sigui més petit".

VICENT TUR
CATALINA BONET